

АСПЕКТИ НА АНАЛИЗА НА ДЪЛГОТРАЙНИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ С ЕКОЛОГИЧНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ НА ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ

Росица Иванова
Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме

Индустриалните предприятия са най-големите причинители на замърсяване на околната среда. Дълготрайните материални активи с екологично предназначение (ДМАеп) са част от дълготрайните материални активи на тези предприятия. За тяхното счетоводно отчитане се прилагат разпоредбите на Закона за счетоводството и изискванията на счетоводните стандарти. Методологията на счетоводно отчитане на ДМАеп е съобразена с изискванията на статистическата служба на Европейския съюз-Евростат и на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

За мениджмънта на индустриалните предприятия е необходима информация за осигуреността, използването и ефективността от използването на ДМАеп. С особена важност са въпросите за влиянието на стопанските операции по придобиването, амортизацията и изваждането от употреба на ДМАеп върху формирането и динамиката на техните парични потоци. Получената информация е полезна за мениджмънта, тъй като позволява да се оценят възможностите за генериране на пари и парични еквиваленти, сигурността за тяхното създаване, правилното разпределение и използване на паричните потоци от оперативната, инвестиционната и финансовата дейност на индустриалните предприятия.

Същевременно с това, потребителите на информация от финансовите отчети проявяват определен интерес към възможностите на предприятията да генерират и използват паричните средства и паричните еквиваленти, вкл. за придобиване на ДМАеп.

Ключови думи: анализ, парични средства, инвестиции, сигурност, влияние.

Key words: analysis, monies, investments, security, influence.

JEL: M49.

Увод

Основно място в концепцията за устойчиво развитие на предприятията заема въпросът за опазване и възстановяване на околната среда. Важен аспект от дейността на индустриалните предприятия е тяхната осигуреност и използване на дълготрайните материални активи с екологично предназначение (ДМАеп). Този въпрос е актуален на всички фази и етапи от жизнения цикъл на предприятията от индустриалния сектор на страната с оглед запазване на природната среда за бъдещите поколения.

Обект на изследване в статията са стопанските операции по придобиването и използването на ДМАеп. Предмет на изследване са промените, които настъпват в паричните потоци под влияние на извършените стопански операции за осигуряване на индустриалните предприятия с ДМАеп, както и тяхното използване.

Поставената цел е изясняване на обективно съществуващите взаимовръзки между осигуреността и използването на ДМАеп и реалното движение на паричните потоци по видове дейности на индустриалните предприятия.

Целта може да бъде постигната посредством решаване на конкретни задачи. В случая тези задачи са:

- 1) Установяване влиянието на стопанските операции по придобиването на ДМАеп върху изменението на паричните потоци

на предприятието – общо и по видове дейности.

- 2) Разкриване на връзката между амортизацията на ДМАеп и паричните потоци на предприятието.
- 3) Установяване влиянието на използването на ДМАеп върху изменението на паричните потоци на предприятието.

Тезата, която авторът защитава е, че между методиките за анализ на осигуреността, използването и амортизацията на ДМАеп и динамиката на паричните потоци на предприятието съществуват обективни връзки и зависимости.

За целите на изследването се използва информация от финансовите отчети на предприятието, счетоводна информация за отчитане на стопанските операции по придобиване, използване, амортизация и изваждане от употреба на ДМАеп, както и постановките в счетоводните стандарти.

1. Същност и състав на ДМАеп

ДМАеп участват в дейността на предприятията за повече от един отчетен период и пренасят на части своята стойност в стойността на готовия продукт. В съответствие с регламентите на Европейския съюз ДМАеп се разграничават на две групи [1]. В първата група се включват специализирани съоръжения за околната среда (end-of-

pipe), в състава на които участват само съоръжения, които служат за намаляване замърсяването на околната среда и не участват в производствения процес. Във втората група се включват интегрирани технологии (integrated technologies), които са едновременно и производствен фактор, т.е. ДМА, които участват непосредствено в производствения процес, и ДМАеп, в резултат от използването на които се опазва околната среда или се намалява нейното замърсяване. Като самостоятелна група в състава на ДМАеп се счита апаратурата за мониторинг и контрол на параметрите на околната среда на територията, на която индустриалното предприятие осъществява своята дейност.

ДМАеп се използват в съответствие с общата класификация на направленията за околната среда, приета през 1994 г. от Организацията на обединените нации и Европейските статистики и счетоводители, заменена през 2000 г. с нова версия. В нея са посочени следните направления: отпадъчни води; оборотно водоснабдяване; пречистване на въздуха; опазване на почвата и подпочвените води; опазване на биологичното разнообразие и защитените територии и обекти; ловни и рибни стопански мероприятия; отпадъци; шум.

2. Състав на паричните потоци

Отчетът за паричните потоци на предприятието представя паричните средства и паричните еквиваленти като парични потоци от оперативна, инвестиционна и финансова дейност.

Паричните потоци от оперативната дейност на предприятието произтичат от дейността по неговото нормално функциониране.

В състава на входящите парични потоци от оперативна дейност се включват паричните постъпления от: продажби на продукция, стоки, услуги; предоставяне на авторски права, лицензионни споразумения, такси, лихви, дивиденди, комисионни; възстановени данъци и др.

Изходящите парични потоци от оперативната дейност се формират от паричните плащания към: доставчици; персонала; социалното осигуряване; бюджета; застрахователи, както и за други разходи за осъществяване на тази дейност.

Следователно, от гледна точка на връзката между ДМАеп и паричните потоци, по-скоро тя се проявява косвено посредством обективна трансформация на паричните средства от оперативната и инвестиционната дейност на предприятието.

Паричните потоци от инвестиционната дейност са свързани с движението на дълготрайни материални и нематериални активи на предприятието, в т.ч. ДМАеп.

В състава на входящите парични потоци от инвестиционна дейност се включват паричните постъпления от продажби на: дълготрайни материални и нематериални активи; дялови участия;

краткосрочни финансови инструменти и др. По наше виждане, като входящ паричен поток от инвестиционната дейност следва да се разглеждат и получените парични средства за финансираня за инвестиции. Тези средства са със строго определено предназначение, а именно за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи, в т.ч. ДМАеп.

Изходящите парични потоци от инвестиционната дейност се формират от паричните плащания за: придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи, в т.ч. ДМАеп; инвестиции в дялово участие; предоставени заеми и др.

Именно по отношение на инвестиционната дейност се проявява пряко обективно съществуващата връзка между ДМАеп и паричните потоци на предприятието. Става дума за връзката между движението на паричните средства за инвестиционната дейност и движението по счетоводните сметки за синтетичното и аналитичното отчитане на дълготрайните материални активи, в т.ч. ДМАеп.

Паричните потоци от финансовата дейност произтичат от стопански операции, които водят до промени в постоянния капитал, т.е. на постоянно функциониращите средства в дейността на предприятието. Размерът на постоянния капитал се формира от сумата на собствения капитал и дългосрочните пасиви.

В състава на входящите парични потоци от финансовата дейност се включват паричните постъпления от: емитиране на акции или други капиталови инструменти, както и получените дългосрочни заеми и финансираня за инвестиции.

Изходящите парични потоци от финансовата дейност се формират от паричните плащания: по договори за придобиване на дълготрайни материални активи при условията на финансов лизинг; за погасяване на дългосрочни заеми и др.

При осъществяване на финансовата дейност също пряко се проявява връзката между операциите по придобиването на ДМАеп и движението на паричните средства на предприятието.

3. Полезност на информацията за паричните потоци

Въз основа на информацията от отчета за паричните потоци на предприятието могат да се подложат на анализ:

- реалното движение на паричните средства както общо, така и по видове дейности;
- възможностите и способността за генериране на парични средства изобщо, както и по видове дейности;
- тенденциите в съставните компоненти на паричния поток;
- динамиката на входящия, изходящия и нетния паричен поток от оперативната дейност;

- ефектът върху изменението на паричния поток от инвестиционната дейност на взетите решения за инвестиране в дълготрайни материални активи, напр. за придобиване на ДМАеп;
- ефектът от финансовата политика на предприятието (промени в собствения капитал или увеличаване на дългосрочните заеми за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп) върху динамиката на паричния поток от финансовата дейност;
- промените в степента на ликвидност и платежоспособността;
- промените в нетните активи;
- гъвкавостта и адаптивността към промените във възможностите и заплахите на външната среда, в която предприятието функционира;
- способността за влияние върху размера и разполагането на паричните потоци във времето;
- възможностите за създаване на модели за оценка и сравнителен анализ на сегашната стойност на бъдещите парични потоци на различните предприятия в отрасъла;
- резултатите от дейността на предприятията от отрасъла, тъй като се игнорира негативния ефект от използването на различни счетоводни интерпретации на едни и същи стопански сделки и събития.

4. Връзки между отчета за паричните потоци, счетоводния баланс и отчета за приходите и разходите от гледна точка на ДМАеп

Между информацията в отчета за паричните потоци, счетоводния баланс и отчета за приходите и разходите обективно съществуват взаимовръзки и зависимости.

Общите счетоводни правила за изготвяне на финансовите отчети на предприятията са действащо предприятие и текущо начисляване. От правилото за текущо начисляване следва, че информацията в отчета за приходите и разходите може да отразява реалното движение на паричните средства, но е възможно, и това се среща доста често в стопанската практика, да не го отразява. Правилото за признаване на приходите и разходите в момента на тяхното възникване означава, че е възможно в този момент да няма реално движение на парични средства. Следователно не са редки стопанските ситуации, при които моментите на признаване на приходите и разходите са различни от моментите на получаването или плащането на паричните средства.

Тук следва да се отбележи, че в отчета за приходите и разходите се оповестяват и разходи,

които са с непаричен характер. Например: амортизацията на дълготрайните материални и нематериални активи.

Посоченото предполага ясно и точно изясняване на взаимовръзките между информацията в отчета за паричните потоци, счетоводния баланс и отчета за приходите и разходите във връзка с отразяване на стопанските операции по придобиването, използването и изваждането от употреба на ДМАеп.

Индустриалните предприятия могат да придобиват ДМАеп по различни начини.

На първо място, ДМАеп могат да бъдат придобити посредством покупка със собствени средства. В този случай е необходимо да се установи реалното движение на паричните средства във връзка със заплащане на цената на придобиване на ДМАеп, т.е. тяхната отчетна стойност. Също така правилно трябва да се разграничат паричните потоци по видове дейности.

При положение, че предприятието плаща по банков път дължимата сума в момента на придобиване на ДМАеп, то се формира изходящ паричен поток, отразен по кредита на сметка (с/ка) Разплащателна сметка (съответно в лева или валута). С цел правилно разполагане на този изходящ паричен поток по видове дейности следва към синтетичната с/ка Разплащателна сметка да се организира подходящо счетоводно отчитане посредством подсметки и аналитични сметки. Например: да се въведе четирицифрена с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп. По този начин кредитният оборот по тази сметка позволява изходящият паричен поток да се представи като парични плащания за инвестиционна дейност на предприятието. В противен случай може да се натовари, например, оперативната дейност с непристъп за нея изходящ паричен поток. В резултат на това ще се изкривят значенията на редица показатели, характеризиращи ефективността на нетния паричен поток от оперативната дейност.

В посочения случай на придобиване на ДМАеп се формират едновременни изменения в счетоводния баланс в състава на дълготрайните материални активи в посока на увеличение и в отчета за паричните потоци под формата на изходящ паричен поток от инвестиционната дейност. Но тук е налице и косвена връзка. Изходящият паричен поток за придобиване на ДМАеп (парични плащания за инвестиционна дейност) може да е генериран във времето от оперативната дейност на предприятието. Тук следва да се допълни, че формираните положителни нетни парични потоци от оперативната дейност за няколко последователни отчетни периода са определящ фактор, който характеризира способността и възможностите на предприятието да придобива в случая ДМАеп.

При положение, обаче, че дължимата сума се заплаща на части на доставчика на ДМАеп, то

в момента на придобиване на актива няма реално движение на парични средства. В този случай към с/ка Доставчици следва да се въведе и използва четирицифрена с/ка Доставчици на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп. По този начин при заплащане на сумата, формираща цената на придобиване на ДМАеп, с/ка Достачици на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп ще се дебитира срещу кредитиране на с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп. Именно кредитният оборот от сметката показва реалното движение на паричните средства и то ще бъде отразено като изходящ паричен поток от инвестиционната дейност на предприятието.

В посочения случай в момента на придобиване на ДМАеп се формира изменение в счетоводния баланс (увеличение на дълготрайните материални активи), но не е налице реално движение на парични средства. Изходящият паричен поток от инвестиционната дейност се формира в момента на плащане на дължимите суми на доставчиците на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп, срещу намаление на задълженията на предприятието, отразени в пасива на счетоводния баланс.

На второ място, ДМАеп могат да бъдат придобити посредством банков заем. Става дума за дългосрочен банков заем. От гледна точка на финансовата стабилност на предприятието придобиването на дълготрайни материални и нематериални активи следва да бъде за сметка на дългосрочни капиталови източници-собствен капитал и дългосрочни пасиви.

Получените парични средства от дългосрочен банков заем за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп, са парични постъпления от финансова дейност, т.е. входящ паричен поток от тази дейност. С цел правилно разграничаване на входящите парични потоци по видове дейности постъпилите средства по заема следва да бъдат отразени по дебита на с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп срещу кредитиране на с/ка Получени дългосрочни заеми за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп. В този момент не се формира изходящ паричен поток от финансова дейност. В момента на придобиване на ДМАеп и превеждане на дължимата сума, т.е. цената на придобиване на актива, се формира изходящ паричен поток от инвестиционна дейност. Дебитира се с/ка от групата за отчитане на дълготрайните материални активи, сметка ДМАеп и се кредитира с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп. В моментите на превеждане на месечните вноски по ползвания дългосрочен заем се формират изходящи парични потоци от финансова дейност. За отразяване на посочените стопански операции се дебитира с/ка Получени дългосрочни заеми за придобиване на дълготрайни материални

активи, в т.ч. ДМАеп срещу кредитиране на с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп.

На трето място, ДМАеп могат да бъдат придобити посредством финансиране за инвестиции, т.е. дългосрочен капиталов източник. Считаме, че получените средства за инвестиции са входящ паричен поток от инвестиционната дейност, а придобиването на ДМАеп – изходящ паричен поток от същата дейност. За целта към с/ка Финансиране за дълготрайни активи следва да се въведе и използва сметка с четирицифрен номер с/ка Финансиране за придобиване на ДМАеп. При получаване на финансирането се дебитира с/ка Разплащателна сметка за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп срещу кредитиране на с/ка Финансиране за придобиване на ДМАеп.

В този случай следва да се отбележи, че процесът на усвояване на финансирането за придобиване на дълготрайни активи, в т.ч. ДМАеп не води до реално движение на парични средства. Тъй като става дума за безвъзмездно отпуснати средства, които не подлежат на връщане, то те следва да се отразят счетоводно поетапно в приходите на предприятието. Става дума за непарични приходи. Следователно, този приход се представя в отчета за приходите и разходите за съответните отчетни периоди, за които разсрочените негови части се отразяват като приходи за текущия отчетен период. Това означава, че приходите от финансирането за придобиване на ДМАеп оказват влияние върху финансовия резултат на предприятието за отчетните периоди на тяхното разсрочване. Следователно, при равни други условия, печалбата на предприятието се увеличава, но същевременно с това няма реално движение на парични средства. Възможни са ситуации, при които паричните средства могат дори да намаляват, което оказва негативно влияние върху ликвидността и платежоспособността на предприятието.

На четвърто място, ДМАеп могат да бъдат придобити посредством строителство, напр. пречиствателни станции за опазване чистотата на водите, въздуха и др. Строителството може да се извърши по стопански начин от самото предприятие или чрез възлагане на външно предприятие. Когато строителството се осъществява по стопански начин, с цел правилно разграничаване и представяне на паричните потоци по видове дейности, считаме за целесъобразно към синтетичната счетоводна сметка Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи да се въведе сметка с четирицифрен номер Разходи за придобиване на ДМАеп. Поначало извършените плащания на парични средства за придобиване на дълготрайни материални активи, в т.ч. ДМАеп са изходящ паричен поток от инвестиционната дейност на предприятието. Въвеждането на предложената сметка позволява разходите за придобиване на ДМАеп, формиращи тяхната отчетна

стойност, да се разграничат от разходите за придобиване на останалите дълготрайни материални активи, които предприятието притежава и контролира. Също така, считаме за целесъобразно използването на самостоятелна сметка от група Дълготрайни материални активи за счетоводно отчитане на стопанските операции, свързани с придобиването и изваждането от употреба на ДМАеп. Към тази синтетична сметка с наименование ДМАеп може да се организира система от подсметки и аналитични сметки за счетоводно отчитане поотделно на специализираните съоръжения за околната среда и на интегрираните технологии, както и на активите от техния състав, които предприятието притежава и контролира.

Използването на самостоятелна сметка за отчитане на ДМАеп е с важно значение за анализа на осигуреността на индустриалното предприятие с този вид активи.

Тук следва да се отбележи, че ДМАеп са амортизируеми активи. Начислената сума на амортизацията има двукратно предназначение.

От една страна, разходът за амортизация на ДМАеп се представя в отчета за приходите и разходите за текущия период, т.е. той оказва влияние върху формирането на финансовия резултат за същия период. Но разходът за амортизация е непаричен разход. Това означава, че начислените разходи за амортизация не водят до реално движение на парични средства, т.е. те не оказват влияние върху формирането и изменението на паричните потоци на предприятието.

От друга страна, с начислената сума на амортизацията, която се явява коректив, се намалява отчетната стойност на ДМАеп и те се представят в актива на счетоводния баланс по балансова стойност.

5. Методика за анализ на ДМАеп

Общата методика за анализ и оценка на ДМАеп на индустриалните предприятия може да обхване следните насоки:

- анализ на осигуреността с ДМАеп;
- анализ на използването на ДМАеп;
- анализ на ефективността от използването на ДМАеп.

Методиката за анализ на осигуреността на индустриалните предприятия с ДМАеп може да обхване комплексно следните насоки:

- стойностна оценка на ДМАеп – общо, по групи и видове активи от състава на ДМАеп;
- анализ на състава, структурата и динамиката на ДМАеп;
- анализ на движението на ДМАеп;
- анализ на амортизацията на ДМАеп;
- анализ на годността на ДМАеп;
- анализ на разходите за ремонт на ДМАеп.

Заедно с това, определен интерес представлява и осигуреността с ДМАеп на съответната територия, на която индустриалните предприятия осъществяват своята дейност.

Анализът на осигуреността на индустриалните предприятия с ДМАеп се провежда на базата на счетоводна информация. Това е основанието за използване на самостоятелни синтетични сметки за отчитане на стопанските операции, свързани с ДМАеп. По този начин правилно може да се оцени както осигуреността на предприятията с ДМАеп, така и обективно да се разграничат и оповестят паричните потоци по видове дейности.

Методиката за анализ на използването на ДМАеп може да обхване следните насоки:

- анализ на екстензивното използване на ДМАеп, т.е. във времето;
- анализ на интензивното използване на ДМАеп, т.е. по натоварване.
- анализ на интегралното използване на ДМАеп.

Следва да се отбележи, че използването на ДМАеп се характеризира със специфични особености, тъй като те се използват за специфичен обект – околната среда.

Заклучение

Българските индустриални предприятия имат определена потребност от теоретично обоснована и практически приложима съвременна методика за анализ на ДМАеп. Резултатната аналитична информация за ДМАеп е с определена полза за финансовия мениджмънт на предприятията.

Налице са и някои проблеми, на които трябва да бъде намерено правилно решение. Например по отношение на анализа на ефективността от използването на ДМАеп. Тук следва да се намери правилно решение относно показателите за анализ на ефективността от използването на ДМАеп от гледна точка на структурата на тези активи. Не във всички случаи могат да се използват традиционните показатели за анализ на ефективността, като например коефициентите на натовареност (фондоотдаване) и на поглъщаемост (фондопоглъщаемост или инвестиционна поглъщаемост) на ДМАеп. Става дума за специализираните съоръжения с екологично предназначение, чието участие при формирането на финансовите резултати от оперативната дейност на предприятието не може непосредствено да се установи и надеждно измери в стойностно изражение.

Литература

1. *Регламент 58/97/ЕС*, Национален статистически институт. [http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/Ecology_Method_7.pdf].

ANALYTICAL ASPECTS OF FIXED TANGIBLE ASSETS WITH ECOLOGICAL USE IN RELATION TO INDUSTRIAL ENTERPRISE'S CASH FLOWS

Rositsa Ivanova
University of National and World Economy, Sofia

Abstract

Industrial enterprises are the biggest polluters of the environment. Fixed tangible assets with ecological use (FTAeu) are part of the fixed assets of these enterprises. The provisions of the Law of Accounting and the requirements of the accounting standards apply to their accountancy. The methodology of FTAeu accountancy complies with the requirements of the European Union Statistics Office – Eurostat, and of the Organisation for Economic Cooperation and Development.

The management of industrial enterprises needs information about the provision, use and efficiency of use of FTAeu. The issues of the impact of business operations for acquisition, depreciation and decommissioning of FTAeu on the formation and dynamics of their cash flows are of special importance. The information so obtained is useful for the management as it allows assessing the possibilities for generation of cash and cash equivalents, the security for their generation, the correct allocation and use of cash flows from operating, investing and financing activity of industrial enterprises.

Furthermore, the users of information from the financial statements are interested in the enterprises' abilities to generate and use cash and cash equivalents, including for acquisition of FTAeu.